

Софія Русова про виховне значення праці

Бойко Юлія

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя

м. Ніжин

Актуальність. Праця – могутній вихователь кожної людини, кожної особистості. Значення праці у вихованні дітей неодноразово змінювалось протягом розвитку суспільства. У педагогічних системах багатьох видатних педагогів праця дітей – фізична, ручна, інтелектуальна, художня, творча – займає одне з найважливіших місць і виступає засобом, механізмом, чинником, джерелом виховання. Особливу увагу трудовій спрямованості в навчанні надавали українські педагоги двадцятих років минулого століття – в період активної діяльності українських урядів та формування і розбудови національної школи, яка мислилась лише як трудова, і трудовий принцип був закладений в основу всієї роботи. Великий внесок в обґрунтування важливості праці у вихованні дітей належить видатному українському педагогу Софії Федорівні Русовій. Так, за її переконанням, праця є одним з основних джерел матеріального і духовного багатства народу і суспільства, фундаментом гармонійного виховання особистості.

Метою статті є розглянути педагогічний доробок Софії Русової та визначити її погляди на виховне значення праці, її важливість у формуванні та гармонійному розвитку особистості дитини.

Викладення основного матеріалу.

Поглиблене пізнання світу й самого себе, самоутвердження і самовиховання як визначальні риси духовного життя неможливі без самоутвердження в праці. Праця відіграє одну з найголовніших ролей у становленні і формуванні повноцінної особистості, якої потребує сучасне суспільство.

Спираючись на досвід різних педагогічних течій, Софія Федорівна Русова, зазначає, що виховання та навчання має будуватися на власному зусиллі самої дитини, саме через це виховання і навчання захоплюють глибоку свідомість дитини та зміцнюють її волю. Принцип праці є вагомим елементом виховання, він цінний і як психологічний метод, і як елементарна професійна вмільість [4, ст. 74-76].

Розкриваючи роль, місце і значення праці для формування особистості, С.Русова зазначала, що праця – це основа такого виховання, яке мусить збудити в дитячій душі найбільше самостійної творчості, дати вільно розвинути цільній самостійній індивідуальності. У творі «Теорія і практика дошкільного виховання» вона пише: «Праця в сучасному вихованні є метод, яким кожне знання зафіксується в дитячій свідомості тим, що воно здобувається дитячою рукою: через руку в розум». Софія Федорівна говорить про те, що самі діти люблять працювати, без праці заняття вони нудяться, а найкращим відпочинком для них є посидіти біля улюбленої праці. Вихователь, організовуючи працю дітей, повинен подбати щоб на кожную дитину припадало їй небагато, але необхідно вимагати, щоб їй було зроблено якнайкраще.

Методична система ручної праці дошкільників Софії Русової передбачає декілька видів ручної праці, органічно пов'язаних між собою. При цьому, як зазначає Софія Русова, важливо враховувати не лише вікові особливості дитини, а її смаки й нахили, ручна праця повинна бути цікавою та захоплюючою. В організації праці повинні створюватися спеціальні умови організації занять з непрямыми методами педагогічного керівництва «..взагалі дитячу працю треба так провадити, щоб творча робота могла якнайкраще індивідуалізуватися», саме така праця буде «захоплювати дитину й давати їй радість» [1, ст. 171 - 257].

Неоціненне значення праця має і для морального виховання дитини, адже під час роботи виховуються такі якості особистості, як здатність до

подолання перешкод, спостережливість, зосередженість, старанність, дисциплінованість, самостійність, ініціативність. Потрібно подбати, щоб праця обов'язково була доведена до кінця, це виховує волю, і в цьому моральне значення праці [2, ст. 68].

Вагоме значення праці і в естетичному вихованні. Естетичне ставлення людини до дійсності зобов'язане своїм походженням її трудовій діяльності. Естетичний аспект праці пов'язаний з проявом і розвитком творчого потенціалу особистості, з суб'єктивним переживанням творчості як особливого духовного стану в єдності його інтелектуальних, етичних та естетичних сторін, з безкорисливою насолодою результатами трудової діяльності. Можливості естетичного формування особистості в праці унікальні, адже в праці дитина не тільки споглядає, але і сама творить красу, причому кожен може знайти можливості для реалізації власних творчих здібностей.

Праця відіграє велику роль не лише у вихованні, а й у психологічному розвитку дитини. Адже в праці розвивається уява, пам'ять та інші психологічні властивості. Також, за результатами праці можна оцінити як сформованість даних якостей, так і психологічний стан дитини [2, ст. 68- 73].

С. Русова сформулювала основні вимоги до праці, які забезпечать виховний ефект: праця має бути доступною, творчою, цікавою, посильною, розрахованою в часі, вабити самим процесом і захоплювати результатом; під час праці діти мусять усвідомити трудове завдання і його значення; завдання повинно бути виконано якнайкраще і доведеним до кінця, праця має відповідати віковим та індивідуальним особливостям дітей, сприяти їх розумовому, фізичному, моральному та естетичному розвитку. Лише за таких умов праця розвиває силу волі, наполегливість у досягненні мети, стимулює самостійну творчість дітей [1, ст. 28]. Будь-яка праця має бути наближеною до гри і захоплювати дитину, праця має бути приємною для неї [2, ст. 67].

В доробку «Нові методи дошкільного виховання» Софія Федорівна зазначає, що «...ручну працю треба починати з найпростішої, щоб діти відразу могли її без сторонньої допомоги виконати... Треба підібрати найбільш підхожий матеріал і терпеливо не перешкоджати дітям самостійно ними орудувати. Ручна праця може бути або загальнокорисною – витирати меблі, замітати... або може бути естетично-декоративна, ілюстративна, психологічна.» Все, що оточує дитину має бути гарне і дитина має сама вміти виготовляти прикраси та оздоблювати власні речі і приміщення [1, ст. 167-168].

Участь дитини у трудовому процесі без створення педагогом відповідних умов не тільки не забезпечує виховного впливу, а й породжує протилежний ефект. Часто негативне ставлення дітей до праці є наслідком неправильного залучення до неї (праця як покарання, трудові доручення за відсутності необхідних для них навичок, недостатня увага вихователя до результату, неправильна оцінка зусиль). Софія Русова визначає одним із головних завдань педагогіки – знайти для кожної дитини працю, яка може захопити її як гра [3, ст. 92]. Також, вчитель має подбати щоб діти не виснажувалися, працюючи як інтелектуально, так і фізично. Також він має подбати про те, щоб праця була приємною дітям, адже приємна праця втомлює менше, ніж неприємна. Проте, коли діти зацікавлені в праці – вони не відчують втоми, а перевтома – річ небезпечна, тому вчитель мусить уважно слідкувати, щоб учні не доходили до великої втоми і вчасно направляти їхню діяльність в інше русло, адже найкращий відпочинок – зміна виду діяльності [2, ст. 198-200].

Значення праці полягає не в тому, щоб розумову діяльність звести до фізичної, а в тому, щоб фізичну працю зробити засобом розумової, в тому, що фізичну і розумову працю зробити джерелом цілісного розвитку особистості дитини. Праця має відповідати інтересам дитини, розвивати їхню природну активність [3, ст. 107-108].

У своїй книзі "Єдина діяльна (трудова) школа" педагог знайомить читачів з організацією навчання в школах інших країн, сподіваючись, що це може допомогти точніше зорієнтуватися українським освітянам і дасть можливість впровадження нових педагогічних ідей у практику [2, ст.105-122].

Нова школа, на думку С. Русової, повинна з пасивної, нерухокої перетворитися на активну, чинну - трудову школу, засновану на людському інтересі, мають змінитися і принципи виховання, основна ідея яких – виховання гармонійно розвинутої людини. Вагомою складовою в концепції української національної школи С. Русової є її погляди на проблеми підготовки вчителя. Вона науково обґрунтувала вимоги до вчителя нової школи: фундаментальна науково-теоретична і методична підготовка, високі моральні якості, постійне прагнення до самовдосконалення і самоосвіти, висока працездатність і любов до праці, справедливість і доброта, терпіння, велика любов до дітей, "національне розуміння дитини" та ряд інших [5, ст.189-190].

Українська національна школа, на її думку, має українськими засобами виховувати розумну, працьовиту людину, не відірвану від свого народу. В праці діти мають використовувати все, що дає природа, все, що дитина має біля себе [1, ст.255].

Висновок. Отже, можна підсумувати, що Софія Русова у вихованні та всебічному гармонійному розвитку дітей великого значення надавала праці. Трудовий принцип вона вважала однією з основ, на якій потрібно будувати нову національну школу, а ручна праця має стати одним із незамінних предметів української початкової школи.

Використана література:

1. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 1 / За ред. Є.І.Коваленко; Упоряд., передм., прим. Є.І.Коваленко, І.М.Пінчук. — К.: Либідь, 1997. — 272 с.
2. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 2 / За ред. Є.І.Коваленко; Упоряд., передм., прим. Є.І.Коваленко, І.М.Пінчук. — К.: Либідь, 1997. — 320 с.
3. Вибрані педагогічні твори: У 4 кн. Кн. 3 / За ред. Є.І.Коваленко; Упоряд., передм., прим. Є.І.Коваленко, О.М.Таран. — Чернігів: КП Видавництво «Чернігівські обереги», 2009. — 328с.
4. Вибрані педагогічні твори: У 4 кн. Кн. 4 / За ред. Є.І.Коваленко; Упоряд., передм., прим. Є.І.Коваленко, О.М.Таран. — Чернігів: КП Видавництво «Чернігівські обереги», 2009. — 328с.
5. Напрями підготовки та вимоги до вчителя у 20-ті роки ХХ століття / І. П. Ящук // Педагогічний дискурс . - 2008. - Вип. 4. - С. 187-192.